

Mensenhond of honden hond. Een verkenning.
Elian Hattinga van 't Sant

Als ik op mijn wandelingen in het bos een vreemde hond tegenkom, kijk ik altijd even wat voor sociaal type het is: een allemansvriend, een honden hond, een mensenhond of een niemandsvriend. Een allemansvriend heeft grote moeite om uit te maken naar wie hij eerst toe zal gaan: naar mij of naar mijn honden. In extase kronkelend of zacht kwispelend probeert hij ons allemaal afwisselend te verblijden met zijn liefkozingen. De honden hond daarentegen ziet mij niet staan, hoe aardig ik ook doe, maar heeft alleen oog voor de honden in het gezelschap. Bij de mensenhond is het andersom: ik ben het einde, maar die beesten die bij mij horen bestaan gewoon niet, ondanks een vriendelijke kwispel. De niemandsvriend – u raadt het al – vindt ons geen van alle interessant, maar behandelt ons alsof we lucht zijn. Daarmee doel ik niet op honden bij die bang zijn en daarom vreemden vermijden. Daar heb ik het niet over. Ik heb het over honden die lekker in hun vel zitten en niet bang zijn. Ik heb het over de sociale, affectieve voorkeur van honden; een voorkeur die ze onmiskenbaar hebben, maar waarvan nog niet zo duidelijk is hoe die ontstaat.

Liefde door de maag?

Er wordt nogal eens gedacht dat de liefde van de hond uitsluitend door de maag gaat. Dat hij mensen alleen maar leuk vindt omdat ze hem te eten geven. In de jaren zestig werd bij uitvoerige sociale en genetische experimenten met honden door Scott en Fuller echter al waargenomen dat honden veel meer blijdschap en interesse vertoonden voor mensen die hun aandacht gaven en met hen speelden dan voor mensen die uitsluitend een bak met eten voor hen neerzetten. Die mensen keurden ze nauwelijks een blik waardig.

Dat een hond echter iets ‘exclusief menselijks’ als liefde en genegenheid zou kunnen voelen, werd tot voor kort toch wat onwaarschijnlijk geacht. Honden werden door deskundigen als een soort goed lerende automaatjes gezien. Mensen die verkondigden dat hun hond echt van hen hield, werden als simpele zielen beschouwd die hun hond vermenselijkten. Als een hond naar een mens toeging, dan was dat omdat hij had geleerd dat dit wat opleverde: voedsel of aandacht. Hij probeerde je daarmee te manipuleren of zelfs te domineren. Je moest daarmee goed oppassen, want hij zou wel eens de baas kunnen gaan spelen over je. Hij was immers een opportunist die altijd hogerop wilde. Een hond zomaar aandacht geven of knuffelen kon je beter niet doen; hij moest die aandacht verdienen door er wat voor te doen.

Oxytocine

Gelukkig voor honden en mensen die van knuffelen houden, schreef de Zweedse hoogleraar fysiologie Kerstin Uvnäs Moberg bijna 10 jaar geleden *De Oxytocine factor*. In dit boek zet zij in begrijpelijke woorden de werking uiteen van oxytocine, een hormoon/neuropeptide waarnaar zij al meer dan 20 jaar onderzoek doet en dat sinds die tijd bij het grote publiek bekend is geworden als het ‘knuffel-hormoon’. Oxytocine werkt ontspannend en doet de bloeddruk dalen, niet alleen bij mensen maar ook bij (gewervelde) dieren. Het is bij mensen in hoge mate verantwoordelijk voor gevoelens van kalmte, liefde en genegenheid en bevordert de sociale en affectieve band tussen individuen.

Odendaal en Meintjes kwamen hierdoor in 2003 op het idee om eens te meten wat er neurofysiologisch gebeurde bij mensen én honden als ze op een prettige, liefdevolle manier met elkaar omgingen. Hiertoe werden mensen geselecteerd die van honden hielden en honden die een gemakkelijk karakter hadden en gewend waren aan mensen. Gedurende een half uur

aaiden de mensen in een één op één situatie de honden zachtjes, fluisterden ze lieve woordjes, speelden ze voorzichtig een beetje met ze en krabbelde ze hen op prettige plekje, zoals achter hun oren. Wat bleek? Bij zowel de mensen als de honden stegen hierbij de waarden van allerlei hormonen die zorgen voor een prettig ontspannen gevoel, moederlijke, verzorgende gevoelens en gevoelens van liefde en genegenheid, zoals oxytocine, prolactine en β -endorfine. Die waarden stegen significant en ook nog eens op gelijke wijze. De honden ervoeren dus iets gelijks als de mensen. Odendaal en Meintjes toonden hiermee niet alleen aan dat honden en mensen dezelfde soort affectieve gevoelens kunnen hebben, maar ook dat zij dat wederzijds voor elkaar kunnen hebben. Het impliceert bovendien dat honden genegenheid kunnen voelen voor mensen zonder bijbedoelingen, zoals het hogerop komen in de hiërarchie.

Mensen en dieren die veel oxytocine receptoren in hun hersenen hebben - met name in de amygdala - voelen niet alleen gemakkelijk liefde en genegenheid; ze hebben ook een sterke behoefte aan langdurige affectieve relaties en proberen die ook aan te gaan omdat ze er een prettig gevoel bij krijgen. Veel honden die sociaal-affectief contact zoeken met (vriendelijke) vreemden zijn waarschijnlijk honden met veel van dergelijke oxytocine receptoren. De sociale voorkeuren die een hond ontwikkelt, hangen echter ongetwijfeld ook samen met tal van andere factoren, zoals bijvoorbeeld socialisatie, opgedane leerervaringen en mate van zelfvertrouwen.

Sociaal systeem.

Ervaringen in de vroege jeugd van een hond bepalen voor het grootste deel wie er deel uitmaken van zijn sociale systeem en wie hij als sociale partners beschouwt. Wanneer een hond in zijn eerste levensweken met mensen, katten en honden opgegroeid is, dan maken die allemaal deel uit van zijn sociale systeem. De voorkeuren die een hond vervolgens ontwikkelt binnen zijn sociale scala kunnen echter sterk verschillen. Sommige honden 'discrimineren': zij erkennen bijvoorbeeld alleen de leden van hun eigen sociale groep of zij beperken zich tot mensen met een bepaald uiterlijk, katten met een bepaalde kleur of honden van een bepaald ras die overeenkomen met de leden van de sociale groep waartoe ze behoren. Andere honden generaliseren daarentegen: zij vinden iedereen die maar in de verste verte lijkt op een mens, kat of hond sociaal acceptabel.

Socialisatie kan ook voor een deel verklaren waarom sommige honden zich vooral tot honden honden ontwikkelen. Hoewel mensen en honden bepaalde vormen van lichaamstaal en gezichtsexpressie delen, doen mensen zoveel dingen die voor een hond volstrekt onbegrijpelijk zijn - zoals praten en hun handen voor alles en nog wat gebruiken - dat het voor een hond veel gemakkelijker is om andere honden te begrijpen. Zelfs al hebben honden onderling lang niet allemaal dezelfde expressies en lichaamstaal. Wanneer een hond dan opgroeit in een gezin met meerdere honden en er nauwelijks moeite wordt gedaan om hem de 'mentaal' in alle facetten te leren, dan heb je grote kans dat zo'n hond zich helemaal op honden gaat richten voor zijn sociale behoeftes. Mensen blijven voor hem dan toch een beetje rare wezens.

Domesticatie-effect

Toch is het ook weer niet zo dat honden die zo opgroeien per definitie honden hond worden. Door het domesticatieproces zijn mensen voor honden heel belangrijk geworden. Zelfs zo, dat veel honden volgens een onderzoek van Tuber en collega's in een spannende situatie meer

vertrouwen hebben in een mens dan in andere honden. Tuber onderzocht met cortisol bepalingen wat er gebeurde als een kennelhond alleen, in gezelschap van een kennelgenoot of in gezelschap van zijn verzorger in een nieuwe omgeving werd gebracht. Daarbij bleek dat het niet uitmaakte of de honden alleen waren of met hun kennelgenoot samen: ze waren dan evenzeer gestrest. Als hun verzorger meeging waren ze daarentegen niet gestrest. Ze zochten ook veel meer sociaal contact met hun verzorger dan met hun kennelgenoot. Het is dus waarschijnlijker dat honden die genegenheid zoeken - zeker wanneer ze niet heel veel zelfvertrouwen hebben - dat eerder bij (vreemde) mensen zullen doen dan bij (vreemde) honden.

Respons

Daar komt nog bij dat een hond die genegenheid zoekt, meer kans maakt positieve, prettige respons te krijgen van een mens dan van een hond. Mensen die weinig met honden hebben vermijden of negeren deze meestal, zodat een hond niet zo heel snel een negatieve ervaring met vreemde mensen op zal doen. Honden die niets met andere honden hebben, snauwen en bijten echter eerder van zich af. Als mensen een hond benaderen of naar zich toe roepen doen ze dat meestal omdat ze een hond leuk of lief vinden. Een hond die genegenheid zoekt, wordt daarin dus al snel beloond en door het aaien wordt het endorfine en oxytocine-gehalte verder verhoogd.

Als honden een andere hond benaderen, doen ze dat echter lang niet altijd om sociaal-affectief contact te maken. Er kunnen heel andere motivaties aan ten grondslag liggen. Honden gebruiken andere honden nogal eens om hun eigen hobby op uit te oefenen – prooi besluipen, hoeden, imponeren, afreageren, sensatie zoeken, wild stoeien, rijden of onderzoeken of een teef toevallig loops is. Daarbij kunnen sommige honden behoorlijk intimiderend of platwalserig te werk gaan. Niet altijd even leuk dus voor een hond die genegenheid zoekt. Want bij die hond gaat het om wederkerigheid, om positieve sociale interactie. Genegenheid zoeken bij een mens is dus vaak lonender.

Honden met een hoog oxytocine gehalte zullen zich echter niet zo heel snel laten ontmoedigen door een slechte sociale ervaring. Niet alleen kan hun behoefte aan ‘lieve vriendjes’ zo sterk zijn dat die andere motivaties overschaduwet, maar ze onthouden slechte sociale ervaringen onder invloed van oxytocine waarschijnlijk ook minder goed. Dat laatste effect is althans bij een onderzoek bij mensen geconstateerd. Een groep mensen kreeg foto’s te zien van vier verschillende gezichten. Bij twee foto’s kregen ze tegelijkertijd een kleine maar onprettige elektrische shock. Zoals te verwachten viel, ontwikkelden de mensen een aversie tegen de twee gezichten die met de shock geassocieerd werden. Toen de mensen de foto’s opnieuw te zien kregen terwijl bij de ene groep een oxytocine spray werd toegediend en bij de andere een placebo spray, deed zich bij de oxytocine groep een opmerkelijke verandering voor: zij verloren hun weerzin voor de twee ‘akelige’ gezichten. Bij placebo-groep bleef de aversie echter onverminderd bestaan. Bovendien toonde hersenactiviteit in - onder andere - de amygdala aan dat de placebogroep onplezierige emoties ervoer bij het zien van de gezichten. Bij de oxytocine groep werden deze hersenactiviteiten niet waargenomen.

Selectie.

Honden die weinig genegenheid zoeken, de niemandsvrienden, hebben waarschijnlijk weinig oxytocine receptoren. Zij houden daardoor niet zo van knuffelen en al zeker niet met

vreemden. Ze gaan geen langdurige vriendschappen aan en onthouden goede sociale ervaringen minder goed. Ze zijn ook slechter in het herkennen van bekenden. Slechte sociale ervaringen hebben mogelijk juist een grotere en meer blijvende impact. Doordat het oxytocine-gehalte tijdelijk verhoogd kan worden met aaien en massage, is het echter voor iemand, die een vertrouwensband heeft met zo'n hond - zoals zijn baas - waarschijnlijk wel mogelijk het 'knuffelgehalte' tijdelijk iets te verhogen.

Of honden veel of weinig oxytocine receptoren hebben is waarschijnlijk voor een heel groot deel genetisch bepaald. Je ziet dan ook dat bepaalde rassen een groter percentage allemansvrienden en mensenhonden hebben dan anderen, omdat daar in het verleden steeds, soms onbewust, op is geselecteerd in een functioneel kader. Honden die genegenheid zoeken zijn socialer, meer gefocust op mensen en minder agressief dan honden die dat niet doen. Het is gemakkelijk om een goede band met ze te krijgen. Dat maakte ze geschikt voor werk waarin nauw samengewerkt moet worden met mensen of andere honden, zoals bij jacht of veedrijven. Omgevingsfactoren kunnen echter ook een rol spelen. Bij mensen die sterk affectief verwaarloosd waren in hun vroege jeugd werd althans geen verhoging van oxytocine gemeten bij positieve sociale interactie en massage. Het is goed mogelijk dat iets dergelijks ook voor honden geldt.

Motivatie.

In de praktijk ontstaat er vaak een spraakverwarring over wat nu een mensenhond is. Dat komt omdat veel honden zich wel laten aanhalen omdat ze hieraan gewend zijn geraakt. Waar je echter op moet letten is of een hond het ondergaat of dat hij het echt prettig vindt. Ook als een hond uit zichzelf naar mensen toegaat, zegt dat op zich nog niet zo veel. Hij kan dat doen omdat hij geleerd heeft dat mensen koekjes in hun zakken hebben of omdat ze met ballen gooien. Sommige honden klimmen bij mensen op schoot omdat ze het koud hebben of omdat ze steun zoeken tegen de enge buitenwereld. Een hond die echter positieve sociale interactie en wederzijdse genegenheid zoekt, herken je aan zijn vaak rustige of voorzichtige manier van benaderen met een zachte, brede, soms iets lagere kwispel, het zoeken van oogcontact, zijn 'zachte' ooguitdrukking en de zachte, kleine likjes die hij geeft. Hij kan geen genoeg krijgen van knuffelen en kreunt of zucht er vaak verheerlijkt bij.

Voor hondenhonden geldt iets dergelijks. Als een hond op andere honden afgaat, zegt dat op zich niets. Veel honden die naar andere honden toegaan hebben een ander doel dan genegenheid zoeken. Het contact met een andere hond is dan slechts een middel om een andere behoefte te bevredigen en is dus van ondergeschikt belang. Je moet dus altijd kijken wat de achterliggende motivatie van een hond is. Hondenhonden herken je aan dezelfde benaderingswijze als mensenhonden. Zij zijn omzichtig en laten ruimte voor wederkerige positieve sociale interactie, omdat dat hun doel is. Vaak sluiten ze daarbij langdurige vriendschappen met honden die ze regelmatig zien.

In mijn ervaring zijn er niet zo veel hondenhonden; de meeste vinden mensen net zo leuk en zijn dus echte allemansvrienden. Ook zie ik relatief vaker mensenhonden dan hondenhonden of allemansvrienden. Misschien omdat mensen zich er gemakkelijker voor lenen, maar vaak ook omdat mensenhonden andere honden nog wel eens als een concurrent of sta-in-de-weg beschouwen. Ze willen de vriendschap met mensen liever niet delen, maar exclusief voor zichzelf houden. Verder zijn er ook veel mensenhonden die gewoon een beetje bang zijn voor andere honden.

Honden die mensen en honden niet zien staan, kunnen honden zijn die geen of heel weinig behoefte aan genegenheid hebben. Het kan echter ook zo zijn dat ze andere dingen veel belangrijker vinden en gewoon geen tijd hebben voor sociale interactie in wat voor vorm

ook. Dat maakt in ieder geval wel duidelijk dat knuffelen niet het hoogst op hun prioriteitenlijstje staat.

Het is met honden net als met mensen: hun gedrag is zo complex en kent zoveel nuances dat een indeling in hokjes daar nooit echt recht aan doet. Veel begrijpen we nog niet en moet nog onderzocht worden. Toch kan het handig zijn om een globale indeling te maken, omdat je je daardoor beter bewust kan worden van de motivaties en behoeftes van honden. Immers, hoe beter we elkaar begrijpen, hoe prettiger het voor ons en voor onze honden is.

Wetenschappelijke literatuur:

Cook, P.F., Prichard, A., Spivak, M. & Berns, G.S. (2016). Awake canine fMRI predicts dogs' preference for praise vs food, *Social Cognitive and Affective Neuroscience* 11 (12), 1853–1862.

Odendaal, J.S.J. & Meintjes, R.A. (2003) Neurophysiological Correlates of Affiliative Behaviour between Humans and Dogs. *The Veterinary Journal* 165 (3), 296-301.

Tuber, D. S., Hennessy, M. B., Sanders, S. & Miller, J.A. (1996) *Journal of Comparative Psychology*, 110(1), 103-108. <http://dx.doi.org/10.1037/0735-7036.110.1.103>